

Journal of History and Future

Cilt: 1, Sayı: 1, ss.39-50, Aralık 2015

Volume: 1, Issue: 1, pp.39-50, December 2015

Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüklerinde Milli Mücadeleye Karşı (Çıkan) Yerel Unsurlar*

Neslihan Bolat BOZASLAN**

ÖZET

Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra İtilaf Devletleri vakit kaybetmeden Anadolu'nun çeşitli bölgelerini işgal etmeye başlamışlardı. Bu kapsamda Fransızlar, mütarekenin 7. ve 10. maddelerine dayanarak 17 Aralık 1918'de Mersin limanına çıkmış, 18 Aralık 1918 tarihinde de Adana'ya gelmişlerdi. Böylece Fransızlar 1916 tarihli Sykes-Picot anlaşmasını da uygulamaya koyma imkânı buluyorlardı. Fransızlarla birlikte Ermeni göçmenler de Adana'ya gelip çadır kamplara yerleşmişlerdi. Fransız kumandanının ilk emri resmi binalardan ve okullardan Türk bayrağını indirmek olmuştur. Bu hareket, bundan sonraki süreçte Türk milletini nelerin beklediğini açıkça ortaya koyması bakımından önemlidir.

İşgaller karşısında Adana halkı tepkisiz kalmayarak büyük bir direniş hareketi başlatmıştır. Halkın bu girişimleri Sivas Kongresinde memnuniyetle karşılanmış ve Çukurova bölgesinde Kuvâ-yi Milliye birlikleri teşkil edilmesi kararı alınmıştır. Bu birlikleri organize etmek amacıyla Tekelioğlu Sinan Bey 12 Ocak 1919 tarihinde Mersin dâhil Seyhan nehrine kadar olan mntıkayı kapsayan Garbi Kilikya Bölgesi'nin kumandanı sıfatıyla bölgeye gönderilmiştir. Sinan Bey bu amaçla çalışırken bölgede işgal kuvvetlerinin yanı sıra yerel unsurların da engellemeleri ile karşılaşmıştır. Gerek gayrimüslim ahali (Ermeni, Rum ve Asurî) gerekse padişah yanlısı idareciler (vali, vali yardımcısı, müftü vs.) Kuvâ-yi Milliye'nin faaliyetlerini engelleme yolunda çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Ancak en önemlisi **Müslüman** halkın ortaya çıkardığı güçlükler çarıksız, elbisesiz ve aç kalmak suretiyle düşmana direnen fedakâr Türk milletinin morali üzerinde çok olumsuz etkiler bırakmıştır.

Bu makalede Kuvâ-yi Milliye karşıtı yerel unsurların, Kuvâ-yi Milliye'ye nasıl engel oldukları, onları bu davranışa iten maddi ve manevi gerekçelerin neler olduğu ve Sinan Bey'in aldığı tedbirler Sinan Bey'in Günlükleri çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kuvâ-yi Milliye, Garbi Kilikya, Tekelioğlu Sinan Bey, yerel unsurlar

*23-25 Aralık 2013Tarihinde Milli Mücadele'de Güney Bölgesi Sempozyumunda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

**Okutman, Gaziantep Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, bolat@gantep.edu.tr

**Local Elements Opposing to National Struggle in the
Diaries of Tekelioğlu Sinan Bey
Abstract**

Upon Mondros ceasefire being signed, allied forces immediately invaded different parts of Anatolia. On the grounds of the 7th and 10th items of the ceasefire, the French disembarked Mersin port on December 17, 1918, and came to Adana on December 18, 1918. Thus, the French had the chance to put Sykes-Picot treaty into effect. With French, Armenian migrants also came to Adana and settled to tent camps. First order of the French commander was to bring the Turkish flag down from the official buildings and schools and this incident clearly revealed what Turkish people will expose to in the following process.

Turkish people did not remain non-reacting to the invasions, otherwise, started a big resistance movement. This was welcomed in Sivas congress and it was decided that national forces were to be formed in Çukurova District. On January 12, 1919, Tekelioğlu Sinan Bey was assigned as the commander of the Garbi Kilikya District comprising the field from Mersin to Seyhan river in order to organize these unions. While working for this aim, Sinan Paşa encountered obstacles from not only occupying forces but also from the local elements. Both non-Muslims (Armenian and Asurî) and Sultan supporter rulers (governor, assistant governor, mufti) tried to impede the activities of the national forces. The most important fact is that the hurdles Muslim public did demoralized the shoeless and dressless Turkish people resisting to the enemy by going hungry.

In this notice, how local elements opposing to the national forces hindered national forces, and what are the concrete and intangible excuses inducing them to such behaviour will be elaborated within the frame of the memories of Sinan Bey.

Key words: National forces, Garbi Kilikya, Tekelioğlu Sinan Bey, local elements

Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüklerinde Milli Mücadeleye Karşı (Çıkan) Yerel Unsurlar

Neslihan Bolat BOZASLAN

GİRİŞ

Kilikya cephesinin en önemli isimlerinden biri olan Ali Ratip, 1911 yılında Harp Okulundan mezun olmuş, kısa bir süre sonra Balkan savaşlarına katılıp esir düşmüştür. Özgürlüğüne kavuşunca Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin ve Çanakkale cephelerinde görevlendirilmiş, Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra Kayseri Jandarma Bölük Kumandanlığına yüzbaşı rütbesiyle atanmıştır.

Öte yandan İtilaf Devletleri tarafından memleket hızla işgal edilmektedir. Ali Ratip, Memleketi kurtarmak maksadıyla güvendiği birkaç kişi ile bağlantı kurarak Kayseri'de küçük bir teşkilat vücuda getirmiştir. Fakat görev yaptığı bölge Ferit Paşa hükümetine bağlı memurların elinde olduğundan hayati tehlike ile karşı karşıya kalınca, durumu Heyet-i Temsiliye'ye bir mektupla bildirerek muhaliflerin cezalandırılması için bir heyetin Kayseri'ye gönderilmesini talep etmiş, Ancak Mustafa Kemal Paşa bu talebi 'bölgeye gönderilebilecek bir heyet olmadığı' gerekçesiyle kabul edememiştir¹.

Bu sırada Fransızlar, Mondros mütarekesinin 7. ve 10. maddelerine dayanarak 18 Aralık 1918 tarihinde Adana'yı işgal etmeye başlamışlardı. Halk, İşgaller karşısında tepkisiz kalmayarak direniş hareketi başlatmıştır. Halkın bu girişimi Sivas Kongresinde memnuniyetle karşılanmış ve Çukurova bölgesinde Kuva-yı Milliye birlikleri teşkil edilmesi kararı alınmıştır. Ali Ratip 12 Kasım 1919² tarihinde Mersin dâhil, Seyhan nehrine kadar olan mıntıkayı kapsayan Batı Kilikya Bölgesi'nin kumandanı sıfatıyla millî bir ordu oluşturmak emriyle Mustafa Kemal Paşa tarafından bölgeye gönderilmiştir³. Ali Ratip'e verilen talimat özetle şöyledir:

1. Batı Kilikya Cephesi Komutanlığı mıntıkası; Seyhan suyu(dâhil)batısı, Adana, Tarsus, Mersin(dâhil)
2. Mıntika dâhilinde ilk arzulanan şey Adana'da teşkilat kurmaktır.
3. Karaisalı mıntikasından işe başlamak en uygun hareket olacaktır.
4. Teşkilat-ı Milliye Nizamnamesine göre millî bir ordu teşkil edilecektir.

¹Kuva-yı milliye Komutanı Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, Yayına Hazırlayanlar Mahmut Yüksel Canbaz, İbrahim Kılıç, Ankara 2012, s.4.

²Bu tarih tam kesin olmayıp tartışmalıdır. Kemal Çelik "Milli Mücadelede Adana ve Havalisi" TTK Yayınları, Ankara 1999, adlı eserinde bu tarihi 12 Aralık 1919 olduğunu belirtmektedir. Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.5.

³Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.5.

5. Mıntıka dâhilindeki Müslüman ahalinin silah ve cephane ihtiyacı karşılanacaktır.
6. İçeride kalmak imkân haricinde olursa Bereketlimaden'e (Niğde Çamardı) gelinerek bilgi verecektir.
7. Takma adınız "Tekelioğlu Sinan Bey"dir⁴.

Sinan Bey⁵, bölgede Karaisalı merkez olmak üzere; Sağ Cenah Komutanlığı ve Sol Cenah Komutanlığı olmak üzere teşkilat kuracaktır.

Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüklerinde Milli Mücadeleye Karşı (Çıkan)Yerel Unsurlar

Tekelioğlu Sinan Bey, görevlendirildiği Batı Kilikya bölgesinde 1919-1921 tarihleri arasında yaşanan hadiseleri detaylı bir şekilde kayıt altına almıştır.

1. Kuva-yı Milliye Faaliyetlerine Engel Olan Köyler

Kuva-yı Milliye'nin temel insan kaynağı köylülerdi. Bu sebeple teşkilatlanmaya önce köylerden başlanılmıştır. Bu teşkilatlar başlangıçta nöbetleşe cepheye gidip gelirken; sonradan cepheden kaçışlar başlamış, bir müddet sonra bazı köyler, çeşitli sebeplerle Kuva-yı Milliye'nin tamamen karşısında yer almışlardır⁶.

Bu sebeplerin başında çetecilik faaliyetleri gelmektedir. Osmanlı Devleti'nin uzun süre savaş halinde olması ve bu savaşlardan alınan yenilgiler, ülkeyi asayişsizlik ve kargaşa ortamına sürüklemişti. Özellikle Mondros Mütarekesinin ardından ülkenin işgal edilmesi, ülke genelinde kanun hâkimiyetinin sağlanamaması; asayişsizliğe ve otorite boşluğuna neden olmuş, bu otorite boşluğu neticesinde Ermenilerin, Rumların ve Müslümanların kurduğu çeşitli çeteler ortaya çıkmıştır⁷.

Adana ve çevresinde de bu tarz çete faaliyetleri öteden beri görülmekteydi. Yasadışı faaliyetleri nedeniyle halkı yıldırان bu çetelerden bazıları zamanla Kuvâ-yı Milliye'ye kazandırılırken, İbrahim Bey ve Yusuf Sakur⁸ kontrolündeki çeteler köyleri basarak, vatandaşın malını yağmalayıp, Kuva-yı Milliye'ye destek olmamaları hususunda tehdit etmekteydiler⁹. Kimi köyler çetelere direnirken, Gübe, Ayvalı, Bayramhacılı gibi köyler, bu çetelere açıktan destek vermekteydiler. Yusuf

⁴Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.5-6.

⁵Bölge halkı arasında Sinan Paşa olarak tanınacaktır. *Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü*, s.IV.

⁶Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.274.

⁷ Osman Akandere, "Millî Mücadele Yıllarında Marmara Bölgesinde Faaliyet Gösteren, Müfrezeler, Milis Kuvvetleri Ve Çeteler(1918-1922)", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.19, ss.507-542, Konya 2008, s.508.

⁸"Yusuf Sakur, Arab uşaklarından olup Kuvâ-yı Milliye içinde önemli görevler ifa eden bir şahıs iken çeşitli propagandacılar tarafından kandırılmış ve Seyhan Grubu Bölgesinde Arab uşaklarından oluşan 100 kişilik müfrezesi ile isyan etmiştir". *Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü*, s.365;381.

⁹Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.333.

Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüklerinde Milli Mücadeleye Karşı (Çıkan) Yerel Unsurlar

Neslihan Bolat BOZASLAN

Sakur ve çetesine destek veren söz konusu köylerin halkı, Kuva-yı Milliye tarafından buldukları bölgeden çıkarılmak suretiyle cezalandırıldılar.

Birinci Dünya Savaşı gibi uzun süren savaşlar, ülkelerde üretimin durmasına ve ekonominin bozulmasına neden olur. Osmanlı Devleti'nin genel durumu göz önüne alındığında bu dönemde düşmanın, ova köylülerini şimendifer hattında istihdam etmesi halkın desteğini almaları için yeterli bir sebepti¹⁰.

Köylülerin milli mücadele karşısında yer almasının bir diğer nedeni de Yurt Kurucu(Koruyucu) Cemiyeti'nin¹¹ faaliyetleridir. Zira bu cemiyet köylere heyetler göndererek Kuva-yı Milliye aleyhinde propaganda yaptırıyordu. Bu propagandalar neticesinde düşmanın kıtalarına yakın köylerdeki halk, Kuvâ-yı Milliye birliklerinin köylerine girmesine engel olmuşlardı¹².

Bazen de Kuva-yı Milliye karşısında yer almak; köylerin kendi eğilimlerinden ziyade düşmanın baskı, zorlama ve tehditlerinin bir sonucuydu. Çünkü düşmanın işgal ettiği köylerde halkın düşmana mecburiyetten dolayı boyun eğme eğilimi göstermesi kaçınılmazdı. Bu sebeple köylere gönderilen nasihat heyetlerinden, halkın maneviyatlarının kuvvetlendirilmesi yönünde telkinlerde bulunmaları istenmekteydi. Bu amaçla Karahacılı köyüne gönderilen Karaisalı Kaymakamı ile Müftü Efendi nasihatlerinin müspet netice verdiğini, köylülerin birer ikişer Kuva-yı Milliye'ye katıldıklarını belirtmişlerdi¹³.

Kimi köylerin milli güçlerin karşısında olmasının temelinde ayrılıkçı etnik sebepler bulunmaktaydı. Ayrılıkçı etnik düşüncelerin hız kazanması sonucunda gayri Türk unsurlar Çukurova'da Kuvâ-yı Milliye'nin karşısında olmayı tercih etmişlerdi. Özellikle Sinan Bey'in kontrol sahasında sol cenah olarak adlandırılan bölgede etnisite temelli karşı koymalar görülmekteydi. Akkuyu, Kılınçlı, Kızılkaş, Buruk, Tömekli, Sofulu,

¹⁰Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.349.

¹¹Yurt Kurucu Cemiyeti: Cemiyet hakkında ayrıntılı bilgiye sahip değiliz. Fakat Sinan Paşa'nın günlüğünde bu cemiyete sıklıkla değiniliyor. Buna göre cemiyetin programı şöyledir:“a. Kuvâ-yı Milliye ve cebhe kumandanı ile nizâmiye birlikleri kumandanlarının arasını açmak. Her neye mâl olursa olsun Sinân'ı atmak ve îcâb ederse öldürmek. c. Fransızlarla düşmanlığa son vermek.d. Sinânatıldıkdan sonra Fransızlara ihbâr edilerek Fransızların Gülek istikametinde taarruzlarını te'mîn ederek, bi-l-umûm Kuvâ-yıMilliyeninGülek'deeslihalarnını Fransızlara teslim etmek.Bu program 41. Fırka Kumandanının eline geçer. Ancak Fırka kumandanı buna hiç önem vermez. Öte yandan Seyhan Grubundan çekilen Abdüsselâm Efendinin, Gülek cemiyeti ile Karaman arasında devamlı haberleşmeyi tesis etmesi de oldukça düşündürücüdür. Velhasıl merkezi Gülek olmak üzere bütün Anadolu'da bir isyân hazırlığı vardır.”*Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü*, s 281-282. Yine günlükte belirtildiği üzere Yurt Kurucu Cemiyeti Gülek'te toplantılarına devam eder ve teşebbüs etmiş olduğu isyan Konya ve Karaman'da meydana gelir. Ancak Gülek'te darbe aldıkları için burada ayaklanamazlar. *Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü*, s.314.

¹²Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.358.

¹³Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.360.

Boynuyoğun ve diğer köy efradının silah bırakarak köylerine firar etmeleri bu sebeptendir¹⁴. İlerleyen dönemlerde de Buruk, Kılınçlı ve Kızılkas halkı yalnız birliklerinden firar etmekle kalmayıp, Fransızlara müracaat ederek, 'Gübe köyünde olduğu gibi kendi bölgelerinde de az sayıda Kuvâ-yi Milliye efradı bulunduğunu' belirterek Fransızlardan köylerini işgal etmelerini talep ettiler¹⁵. Yine aynı şekilde Boynuyoğun, Tömekli, Akkuyu, Sofulu köyleri Kuva-yi Milliye efradını yakalayıp, teslim edeceklerine dair Fransızlara te'minat verdiler.

Bu gelişmeler karşısında Sol Cenah Kumandanı Bahaddin Bey, bu köylerin ihtiyar heyetlerinin tutuklanması talebini Sinan Bey'e iletmişse de¹⁶ köylülere nasihat etmesi için Yüreğir kaymakamının mıntıkaya gönderilmesiyle yetinilmiştir¹⁷. Öte yandan Sol Cenah grubu içerisinde iâşe memuru Adanalı usta Kör Abdullah, ekmekçinin oğlu Mustafa ve Kör Hüseyin gibi Kuva-yı Milliye mensuplarının düşmana iltica etmesi, isyancı köylülere cesaretlendirmekteydi¹⁸. Tüm bu gelişmeler Kuva-yı Milliye'nin faaliyetlerinin önündeki en önemli engellerden birinin bölgede yaşayan köylüler olduğunu göstermektedir. Tekelioğlu Sinan Bey'in günlüklerinde bu köylülerle olan mücadele önemli bir yer tutmaktadır.

2. Gayrimüslim Ahalinin Faaliyetleri

Genel olarak bakıldığında Milli Mücadele döneminde Adana'da gayrimüslim ahalinin tavrı şöyleydi: Rûmlar ve Ermeniler üç kısma ayrılmışlardı. Bir kısmı Kuva-yi Milliye'nin şehre gelişinde silâh atmamaya teslim olmak, diğer bir kısmı ise Türklerle işbirliği yapmak, üçüncü kısmı da kesin netice alınıncaya kadar Türklere karşı mücadele etmek düşüncesindeydiler¹⁹. Asurîlere²⁰ gelince, onlar Fransız ordusuyla veya Ermeni çeteleriyle birlikte hareket ediyorlardı. İncirlik'te Teğmen Agob²¹ ve Serkis, diğer yandan Abdioğlu'nda Acar Agob ve Hoca Fethullah'ın oğlu Hanân Lütfullah'ın idare ettiği çeteler, Fransızlardan aldıkları destekle halka zulmetmekteydi²². Öte yandan Çıldırım ve Yolgeçen köyleri isyankâr

¹⁴Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.332

¹⁵Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.361.

¹⁶Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.333.

¹⁷Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.353.

¹⁸Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.331.

¹⁹Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.16.

²⁰Asurîler, Mezopotamya'nın yerlisi olan Semitik bir halktır. Bu isim onlara *Ashur* adında bir tanrıya tapmaları için Romalılar tarafından verilmiştir. Irak ve Suriye'nin kuzey kısımları ile Batı İran'da Urumiye gölü çevresinde ve Hakkâri dağlarında dağınık halde yaşamaktaydılar. Sami soyundan gelmelerine karşın ne Araplarla ne de Yahudilerle bağlantılandırılmak istemezler. Kökenlerinin M:Ö: 3. binyılda yaşamış olan Asur Krallığına dayandığını iddia ederler; ancak bu konuda bilim çevrelerince kabul edilmiş görüş birliği yoktur. İhsan Şerif Kaymaz, "Aldatılan Bir Halkın Trajedisi: Asurîler (Süryaniler)", *Akademik Ortadoğu Cilt I, Sayı 2, S.109-141*, Ankara 2007 s. 110.

²¹Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.133.

²²Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.151.

Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüklerinde Milli Mücadeleye Karşı (Çıkan) Yerel Unsurlar

Neslihan Bolat BOZASLAN

Asurî çeteler tarafından yağmalanmıştı²³. Aynı şekilde Nacarlı ve Hoca Fethullah'ın çiftliğinde bulunan çete mensupları Çotlu Köyünde beş Müslüman çocuğun gözünü oyarken, Cevherli ve Akarcalı köylerinde bazı çiftlikleri de yağmaladılar²⁴. Hatta Ermeni ve Asurîlerden oluşan 200 kişilik bir kuvvet Kahyaoğlu çiftliği civarındaki ekinleri hasat etmeye kalkışmışlardı²⁵.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, çaresizlik nedeniyle hayati ihtiyaçların karşılanmasında Ermenilere müracaat edilmek zorunda kalınıyordu. Ermeniler de bu fırsatı değerlendirerek herhangi bir ürünü Kuva-yı Milliye'ye normalden daha pahalıya satmaktaydı²⁶.

3. Fransızların Propaganda Faaliyetleri

Fransızlar Adana'yı işgal ettikten sonra Albay Bremond'u Genel Valiliğe getirmişlerdi. Sancak ve ilçelere "Gouverneur" olarak subaylar tayin edip, Osmanlı idare örgütünün üstünde bir Fransız idaresi kurmak suretiyle Çukurova'yı ele geçirebilmeyi hedeflemişlerdi. Bu maksatla Ermenileri destekleyen bir politika takip ettiler. Bu idareyi tesisi iki aşamada gerçekleştirmeyi planlamışlardı: Evvela Ermenileri askeri harekâta etkili kılmak, sonrasında da Ermenileri mülki idareye yerleştirmek. Bu doğrultuda Fransızlar, Tunuslu, Cezayirli, Fasî, Mağribî, Halepli, Antakyalı, İskenderunlu başıbozukları casus olarak kullandılar²⁷.

Adana'da Türk idaresini tanımayan Fransızlar, bir vilayet teşkil ettiler. Şehirde ne kadar şüpheli şahıs varsa buraya toplandı. Fransızlarla işbirliği yapan herkes yetkinliğine bakılmaksızın önemli görevlere getirildi²⁸. Kuva-yı Milliye'yi yakından tanıyan, sırlarını bilen birçok şahıs, sözde vilayet tarafından ellerine verilen belgelerle Adana'ya gönderildi. Özetle, Adanalı Ahmedlilerin Cumali, Mehmed Efendiler, Ganizâde Osman Efendi, Nalkulaklı Hacı Resûl'ün ailesi ve daha birçok kimseler bu belgeler vasıtasıyla Adana'ya girerek²⁹, Fransızlar lehinde propagandaya başladılar. Ayrıca Fransızlar, Kuva-yı Milliye'ye katılanların yakınlarından yakaladıklarına işkence edip hapse atıyorlardı³⁰. Milli güçlerle işbirliği yapan köyleri yakmakla tehdit ediyor ve hatta yakıyorlardı. Üstelik bunu yaparken de "*Fransız hükümeti sizin mesud olmanızı arzu eder. Nasıl ki*

²³Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.283.

²⁴Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.149.

²⁵Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.177.

²⁶Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.189.

²⁷Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.218.

²⁸Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.257.

²⁹Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.309.

³⁰Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.54

*bütün Türkiye'nin refahını temin ediyor*³¹” diyerek yaptıklarının haklı olduğunu göstermeye çalışıyorlardı.

İtilaf devletlerinin kullandığı bir diğer propaganda aracı da basındı. Kitlelerin sevk ve idaresinde ve özellikle de kaotik ortamlarda basın önemli bir araçtır. İtilaf devletleri de basının bu gücünü işgal yıllarında fazlasıyla kullanmışlardır. Adana'da bu gücün adı, *Ferda* gazetesidir³². Uçaklardan Kuva-yı Milliye karargâhına çok sayıda *Ferda* gazetesi atılmıştı³³. Bu gazetelerde genelde İstanbul Hükümetinin Adana'ya gönderdiği beyannameler ile fetvalar yer almaktaydı³⁴. Gazetede özellikle, 'barış yapıldığı, Adana'nın Türklere bırakıldığı, ancak memleketin çetelere teslim edilmek istenmediği ve Halife ordusuna teslim edileceği, Sinan Bey'in görevini bıraktığı' gibi yalan haberler yayımlanıyordu. Bu yalan haberlerin ödülü olarak da *Ferda* gazetesi sahiplerinden Abidin, Fransızlar tarafından Adana'ya vali olarak atanmıştı³⁵.

4. İleri Gelen Adanalıların Faaliyetleri

Adana'da işgal başladığında vali olarak Celal Bey³⁶ görev yapmaktaydı. İşgal güçlerine karşı tavizsiz bir tutum sergilediği için kısa sürede İstanbul Hükümeti tarafından görevden alınıp yerine vekâleten Abdurrahman Bey atanmıştı. Abdurrahman Bey, Adana'nın zabtı konusunda işgalcilerden daha fazla heyecan duyacak ve gayret gösterecektir. İşgal valisi Mösyö Bremon ile aralarında geçen şu konuşma Abdurrahman Bey'in tutumunun anlaşılması bakımından önemlidir. “*Eğer Arap uşakları da bizden ayrılırsa pek mühim bir kuvvet kaybetmiş olacağız*³⁷” Abdurrahman Bey bölgedeki Arapların ayrılmaları ihtimali karşısındaki üzüntüsünü bu cümlelerle ifade etmekteydi.

Yine Adana Vali Vekili Abdurrahman, Yüreğir'e halkı Fransızlara teslim olmağa ikna etmek maksadıyla Vasil ve Lukas adında iki Hıristiyanı göndermişti. Bazı ağalar ikna olmuş, diğer ağaları ve ahaliyi ikna için de Karataş Nahiye Müdürü Sami Efendi görevlendirilmişti. Sami Efendi köylülere, “*Zararın neresinden dönülse kardır. Hân mânlarınız (ocaklarınız) söndürüldü. Memleketimizden ilelebet mahrum edileceğimiz*

³¹ Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.36.

³² İbrahim İslam, “Milli Mücadele'ye Muhalif Bir Gazete: “Ferdâ””, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.12, ss.158-174, Diyarbakır 2009, s.159.

³³ Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.88.

³⁴ Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.92.

³⁵ Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.274.

³⁶ Bonn'da öğrenim gören Celal Bey, sırasıyla Erzurum, Edirne ve Halep valiliği yaptıktan sonra 2 Kasım 1919'da Adana valiliğine tayin edilmiştir. Atandığı dönemde adana Fransızlar tarafından işgal edilmişti. Vali Celal Bey Fransızlara karşı tavizsiz bir tutum sergilediği için teslimiyetçi İstanbul Hükümeti tarafından görevinden alınmıştır. Yerine Abdurrahman Efendi vali vekili olarak tayin edilmiştir. Kâmil Erdeha, *Milli Mücadele'de Vilâyetler ve Valiler*, Yükselen Matbaası, İstanbul 1975, s.314.

³⁷ Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.220.

Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüklerinde Milli Mücadeleye Karşı (Çıkan) Yerel Unsurlar

Neslihan Bolat BOZASLAN

muhabbattır. Köylerinize geliniz. Fransızlarla Ermeni kardeşlerimiz bizim her türlü esbâb-ı istirâhatimizi te'mîn edeceklerdir. Mahsûlâtınızı orak ediniz. Safa-yı hatırla vakit geçiriniz" şeklinde iki mektup göndermişti³⁸.

Bununla birlikte Hafız Mahmut adında bir hoca, halk adına "Adana'da etkili iki kuvvet vardır. Biri Sultan'a bağlı olanlar, diğeri Kemalistlerdir. Bu iki idare arasında Adana mahvolacak ve binlerce insan ölecektir. Avrupa'nın insani hareketinden imdat dileyerek ellerimizi açıyoruz. Adana ili müstakil ve Avrupa'nın himayesinde bir hükümet şekline sokulsun" ifadelerinin olduğu Fransızca bir mektup düzenlemişti. Bu mektubu Hafız Mahmut, Cafer Paşa İmamı Zihni ve Hafız Münir imzalamışlardı³⁹. Milli Mücadele başarıya ulaştıktan sonra, makam ve mevkiinin vatandan önemli olduğunu düşünen bu zatların kimi Divan-ı harbe sevk edilirken kimi de Suriye ya da farklı bölgelere kaçmışlardır.

Sinan Beyin Aldığı Tedbirler

Sinan Bey Kuva-yı Milliyeyi teşkil ederken birçok zorlukla karşılaşmıştır. Bunların başında cepheden kaçan efradın döndürülmesi gelmektedir. Özellikle köy teşkilatlarında daha öncede belirtildiği gibi cepheden kaçışlar fazladır. Öyle ki fakir halk savaşırken yanlarında zenginlerin olmaması onların moralini bozmaktadır. Bu durumu Kâhyaoğlu Grubu Kireçocağı Bölük Kumandanı Altay Efe cepheden gönderdiği bir telgrafta şöyle ifade eder:

*"Cebhemizde bulunan evladlarımızın kuvve-i mâneviyyeleri kısmen kırıktır. Kireçocağı ve Ayvazoğlu çiftliğindeki evladlarımız diyorlar ki: Bu Adana zenginleri neredelerse vatanla hiç alakaları yok gibi. Hep yaylaya ve uzak köylere çekildiler, hem de silâhlarıyla beraber. Onlar da cebhede insin. Bu vatan yalnız bizim değildir"*⁴⁰. Fakat bu serzenişe rağmen cepheden kaçan efradı önlemek için tedbir alma yoluna gidilmiş, bu amaçla söz konusu suçu işleyenlerin yakalandığında idamla cezalandırılacakları bildirilmiştir⁴¹.

Bununla birlikte efradı yüreklendirmek amacıyla; düşmanın şapkasıyla beraber bir kellesine 5 lira, sağ bir Fransız esirine 15 lira, bir hayvana 10 lira, bir Fransız tüfeğine 5 lira, bir otomatik tüfeğe 15 lira, bir sandık Fransız cephanesine 5 lira, bir makineli tüfeğe 50 lira, bir topa 500 lira nakit para ödül verileceği belirtilmiştir.

³⁸Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.238.

³⁹Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.182.

⁴⁰Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.178.

⁴¹Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.227.

Ayrıca Kuva-yı Milliye mensuplarının zaman zaman görevleri dışında başka işlerle meşgul oldukları da tespit edilmişti. Bunun üzerine Sinan Bey tarafından şu genelge yayımlandı.

Kumandanlık Emri,

1. Mıntıkam dâhilinde pek çok kimsenin ticaretle meşgul olduğunun öğrendim. Maksudumuzun ticaret olmayıp vatani kurtarmak olduğunu herkes bilmeli.
2. Ticaret kesinlikle yasaktır. Bu emre muhalif olan her kim olursa İstiklal Mahkemesine verilecektir.
3. Gerek hududumuz dâhilinde gerekse haricindeki köy halkının mal ve eşyasına kesinlikle müdahale edilmeyecektir. Aksi takdirde halk tarafından bir şikâyet gelirse müsebbibi İstiklal Mahkemesine verilecektir.
5. Bilgin dışında düşmanın vaziyetini anlamak üzere casus bile gönderilmeyecektir⁴².

Bir diğer tedbir düşmanla işbirliği yapan köylere yöneliktir. Bu sebeple Bayramhacılı civarındaki birçok köyün halkı Seyhan Irmağının batısına sürüldü⁴³. Bununla birlikte bu köylere nasihat heyetleri gönderilerek düşmanla işbirliği yapmamaları yönünde uyarı yapıldı⁴⁴. Ayrıca düşmanın ordusundaki Müslüman efrada yönelik Arapça nasihatname hazırlandı⁴⁵. Alınan bu tedbirler başarılı neticeler vermiş, harbin sonunda kazanan taraf Türkler olmuştur.

SONUÇ

Hatıraları 1919-1921 yılları arasını kapsayan Tekelioğlu Sinan Bey günlüğünde genel durumu “Cebhânesizlik, vesâitsizlik, yalnızlık,” şeklinde özetler⁴⁶. Bir yanda Fransızların imkânları diğer yanda Kuva-yı Milliye'nin imkânsızlıkları düşünüldüğünde Adana'da Kuva-yı Milliye'nin tesisinin kolay olmadığı görülmektedir. Köyler, ekonomik sıkıntılar, düşman baskısı, çete zorlamaları gibi sebeplerle Kuva-yı Milliye hareketine katılmaya tereddüt etmişlerdir. Fakat Sinan Bey'in aldığı tedbirlerle isyancı köylerin kısmen ikna edildiği görülmektedir.

Öte yandan düşman işgalinden medet uman gayri Müslim ahalinin faaliyetleri de Kuva-yı Milliye önünde önemli bir engeldir. Gayri Müslimler Uzun yıllar birlikte yaşadıkları komşularına düşman işgaliyle birlikte

⁴²Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.459.

⁴³Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.383.

⁴⁴Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.350.

⁴⁵Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.268.

⁴⁶Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, s.166.

Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüklerinde Milli Mücadeleye Karşı (Çıkan) Yerel Unsurlar

Neslihan Bolat BOZASLAN

insana reva görülmeyecek davranışlarda bulunmuşlardı. Neticede düşmanın çekilmesiyle birlikte artık Adana'da yaşayabilecek durumları kalmadığından onlarla birlikte gitmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca İstanbul Hkmeti ile Kuva-yı Milliye arasında kalıp, İstanbul Hkmeti ve Fransızlarla işbirliği yapma tercihini kullanan idareciler ve şehrin ileri gelenleri de Kuva-yı Milliye'ye mukavemet etmek suçuyla Divan-ı Harbe sevk edilmiştir.

Fransızlara gelince, onlar Çukurova'yı elde etmek için bütün yolları denemişlerdir. Bu yolda Gayri Müslimler, menfaat düşkünü vatan hainleri, makam mevki sevdalıları Fransızlara fazlasıyla hizmet etmişlerdir. Fakat özellikle Fadıl savaşında gösterilen kararlılık Fransızların bu topraklarda barınamayacaklarını anlamalarına vesile olmuştur. Fransızlar imkânsızlıklar içindeki bu kararlı mücadele karşısında çok zor durumlara düşmüşlerdir.

Sinan Bey, Çukurova'da öncelikle yerel unsurların bertarafı için mücadele etmiştir. Bir yanda düşman işgaline karşı direnirken diğeryanda ahaliyi örgütlemek, milli güçlerin safına çekmek için yoğun çaba harcamıştır. Sinan Bey bu mücadelesi ile Adana bölgesinde işgale karşı direnişin önemli kahramanlarından biri olarak tarihteki yerini almıştır. Sinan Bey'in hatıratı Milli Mücadele komutanlarının yaşadıkları güçlükleri ve Milli Mücadelenin psikolojisini yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

AKANDERE Osman, “Millî Mücadele Yıllarında Marmara Bölgesinde Faaliyet Gösteren, Müfrezeler, Milis Kuvvetleri Ve Çeteler(1918–1922)”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.19, ss.507-542, Konya 2008.

ÇELİK Kemal, *Milli Mücadelede Adana ve Havalisi(1918-1922)*, TTK Yayınları, Ankara 1999.

ERDEHA Kâmil, *Millî Mücadele’de Vilâyetler ve Valiler*, Yükselen Matbaası, İstanbul 1975.

İSLAM İbrahim, “Milli Mücadele’ye Muhalif Bir Gazete: “Ferdâ””, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.12, ss.158-174, Diyarbakır 2009.

KAYMAZ İhsan Şerif, “Aldatılan Bir Halkın Trajedisi: Asurîler (Süryaniler)”, *Akademik Ortadoğu Cilt I, Sayı 2, S.109-141*, Ankara 2007.

Kuva-yı milliye Komutanı Tekelioğlu Sinan Bey’in Günlüğü, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, Yayına Hazırlayanlar Mahmut Yüksel Canbaz, İbrahim Kılıç, Ankara 2012.